OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Yksityisoikeus- ja oikeudenhoito-osasto
LsN Salla Silvola

Lausunto

13.10.2021

Eduskunnan lakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle vanhemmuuslaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 132/2021 vp)

1 Esityksen keskeinen sisältö

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi vanhemmuuslaki ja muutettavaksi hedelmöityshoidoista annettua lakia (1237/2006). Isyyslaki (11/2015) ja äitiyslaki (253/2018) kumottaisiin. Lisäksi ehdotetaan vanhemmuuslain säätämisestä aiheutuvia välttämättömiä muutoksia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin (361/1983), lapsen elatuksesta annettuun lakiin (704/1975), rekisteröidystä parisuhteesta annettuun lakiin (950/2001), oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettuun lakiin (378/2005), kansalaisuuslakiin (359/2003), elatustukilakiin (580/2008), sosiaalihuoltolakiin (1301/2014) ja sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annettuun lakiin (254/2015).

Esitys liittyy pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmakirjaukseen äitiys- ja isyyslakien yhdistämisestä. Uudistuksen lähtökohtana on mainittujen lakien yhdistäminen. Voimassa olevan sääntelyn peruslähtökohtia ei esitetä muutettavaksi. Isää ja äitiä koskevat erilliset nimikkeet säilytetään. Myös se lähtökohta on säilytetty, että lapsella voi olla vain kaksi oikeudellista vanhempaa. Lapsella voi siten jatkossakin olla joko äiti ja isä tai kaksi äitiä tai kaksi isää. Samalla ehdotetaan tehtäväksi lakien soveltamiskäytännössä ilmenneet tarpeelliset tarkistukset.

Esityksessä ehdotetaan luovuttavaksi säännöksestä, jonka mukaan vanhemmuuden voi vahvistaa aikaisintaan 30 päivän kuluttua lapsen syntymästä, jos lapsi on tunnustettu ennen syntymää. Tämä 30 päivän varoaika säädettiin vuoden 2015 isyyslakiuudistuksessa mahdollistamaan ennakkoon tunnustetun isyyden peruuttaminen tai kiistäminen tapauksissa, joissa heti syntymän jälkeen ilmenee syytä epäillä tunnustamisen oikeellisuutta. Peruuttamis- ja kiistämismahdollisuutta on kuitenkin käytetty niin vähän (alle 20 tapausta vuosittain), että sen säilyttäminen ei perustele yli 16 000 lapsen vanhemmuuden vahvistamisen viivästymistä. Jatkossa vanhemmuuden tunnustaminen olisi mahdollista peruuttaa vain ennen lapsen syntymää. Niiden perheiden osalta, joissa herää epäilys vanhemmuudesta heti lapsen syntymän jälkeen, laajennetaan mahdollisuutta selvittää vanhemmuutta lastenvalvojan luona vielä lapsen syntymän ja vanhemmuuden vahvistamisen jälkeen kuuden kuukauden ajan.

Postiosoite Postadress	Käyntiosoite Besöksadress	Puhelin Telefon	Faksi Fax	S-posti, internet E-post, internet
Oikeusministeriö PL 25 FI-00023 Valtioneuvosto Finland	Eteläesplanadi 10 00130 Helsinki Finland	0295 16001 Internat. +358 295 16001	09 160 67730 Internat. +358 9 160 67730	oikeusministerio@om.fi www.oikeusministerio.fi www.justitieministeriet.fi

Esityksessä ehdotetaan lisäksi muutoksia ennakkotunnustamista koskevaan asiakirjaliikenteeseen. Tätä varten luotaisiin sähköinen ilmoitusjärjestelmä neuvoloiden ja Digi- ja väestötietoviraston välille. Lisäksi ehdotetaan tehtäväksi pienempiä muutoksia ja tarkennuksia vanhemmuuden selvittämisen käyttöalaa, selvittämisen keskeyttämistä, lapsen kuulemista sekä vanhemmuuden vahvistamista ja kumoamista koskeviin säännöksiin.

Vanhemmuuden kumoamiskanteen määräaikasääntelyyn ehdotetaan muutosta, jonka mukaan kantajalla olisi vuoden harkinta-aika, jos hän on saanut vasta määräajan päättymisen jälkeen tietää seikoista, joiden vuoksi hänellä on syytä epäillä vanhemmuuttaan. Nykyisin kanne tulee nostaa viipymättä.

Hedelmöityshoidoista annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että naispareille annetaan mahdollisuus valita hedelmöityshoitojen yhteydessä alkion muodostamiseen myös sellaisia siittiöitä, joiden luovuttaja on suostunut isyyden vahvistamiseen.

2 Asian valmistelu

Ehdotus on valmisteltu virkatyönä oikeusministeriössä. Valmistelun kuluessa on kuultu sidosryhmiä muutostarpeiden kartoittamiseksi. Luonnos hallituksen esitykseksi on ollut lausuntokierroksella keväällä 2021. Lausuntopalautteen pohjalta jatkovalmisteltu hallituksen esitys on käsitelty lainsäädännön arviointineuvostossa ja kunnallistalouden ja –hallinnon neuvottelukunnassa.

3 Esityksen vaikutukset

Esityksen keskeisimmät vaikutukset kohdistuvat lapsiin ja lapsiperheisiin. Esityksessä ehdotettu niin sanotun 30 päivän varoajan poistaminen nopeuttaa ja selkeyttää vanhemmuuden vahvistamismenettelyä ja turvaa lapsen oikeutta kahteen vanhempaan. Varoajan poistaminen nopeuttaa muun muassa lapsen toisen huoltajan vahvistamista, nimenantoa ja matkustusasiakirjojen myöntämistä.

Esityksen viranomaisvaikutukset kohdistuvat ennen kaikkea lastenvalvojiin ja Digi- ja väestötietovirastoon. Asiakirjaliikennettä ehdotetaan muutettavaksi siten, että ennen lapsen syntymää annettua tunnustamista koskevat asiakirjat lähetetään neuvoloista suoraan Digi- ja väestötietovirastoon sen sijaan, että ne lähetettäisiin ensin tarkistettaviksi lastenvalvojille. Asiakirjaliikenteen muuttamisesta aiheutuu lastenvalvojien ja avustavan toimistohenkilökunnan työtä säästävä vaikutus, jonka arvioidaan laskennallisesti vastaavan vuosittain noin 15 henkilötyövuotta valtakunnallisesti. Työmäärän vähenemisen ei kuitenkaan arvioida vaikuttavan tarvittavan työvoiman määrään, koska lastenvalvojat toimivat nykyisellään aliresursoidulla sosiaalitoimen sektorilla.

Asiakirjaliikenteen muutos edellyttää, että ennen lapsen syntymää annettujen tunnustamislausumien käsittelyä varten luodaan tätä koskeva sähköinen ilmoitusjärjestelmä ja että Digi- ja väestötietoviraston henkilöresursseja lisätään pysyvästi 4 henkilötyövuodella. Ilman sähköistä ilmoitusjärjestelmää tarvittava työvoimaresurssin lisäys olisi tätä suurempi.

Myös muut vanhemmuuden selvittämiseen ja vahvistamiseen liittyvät asiakirjat on ehdotetun lain myötä tarpeen uudistaa. Uudistamistyöstä vastaa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Oikeusgeneettisten isyystutkimusten laajentamisesta ja asiantuntija-

avustajan käytöstä lapsen kuulemisessa tuomioistuimessa aiheutuvat kustannukset nousevat uudistuksen myötä hyvin maltillisesti.

Esitys liittyy valtion vuoden 2022 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

4 Voimaantulo

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2023. Vähintään vuoden mittainen aika lain hyväksymisen ja täytäntöönpanon välillä tarvitaan erityisesti asiakirjaliikenteen muutokseen liittyviä tietojärjestelmämuutoksia ja lomakkeiden uudistamista varten. Ehdotetut lait tulisivat voimaan yhtä aikaa sote-uudistuksen kanssa. Tällä pyritään pitämään uudistuksesta koituvat kustannukset mahdollisimman matalalla tasolla ja välttämään useat sote-toimialaan kohdistuvat peräkkäiset muutokset.